

2017-03-16

Eskilstuna kommun
Kommunledningskontoret

631 86 Eskilstuna

Byggnadsminnesförklaring av Bergströmska gården, fastigheten Bisittaren 8, Eskilstuna kommun, Södermanlands län

Beslut

Länsstyrelsen förklarar Bergströmska gården, fastigheten Bisittaren 8, Eskilstuna kommun, Södermanlands län som byggnadsminne med stöd av 3 kap. 1 § kulturmiljölagen (1988:950, KML). Enligt 3 kap. 2 § samma lag meddelas skyddsbestämmelser för byggnadsminnet. Avgränsning av byggnadsminnet har markerats med röd linje på bilagd karta, bilaga 1.

Detta beslut kan överklagas till förvaltningsrätten i Linköping, se nedan. Enligt 3 kap. 21 § KML gäller beslutet omedelbart.

Skyddsbestämmelser:

- 1) Bergströmska gården, fastigheten Bisittaren 8, får inte flyttas eller rivas.
- 2) Bostadshus, ladugård, stall, loge, brygghus och bodar som tillhör Bergströmska gården får inte byggas om, byggas till eller på annat sätt förändras utvändigt.
- 3) Ingrepp får inte göras i byggnadernas stommar och planlösningarna får inte ändras.
- 4) Ingrepp i, eller ändring av, fast inredning får inte göras i bostadshus, ladugård, stall, loge och bodar som tillhör Bergströmska gården. Till fast inredning hör bland annat dörrar och dörrfoder, fönster och fönsteromfattningar, taklister, golv och kakelugnar.

Toalettutrymmet i bostadshusets bottenvåning, brygghuset/bagarstugan med intilliggande utrymme vid trappan till övervåningen samt rummet ovanför brygghuset omfattas inte av denna skyddsbestämmelse.

- 5) Ingrepp i, eller ändring av, ytskikt får inte göras i bostadshus. Inte heller får dessa övertäckas, övermålas eller på annat sätt förändras.

Toalettutrymmet i bottenvåningen samt de tre mindre rum som är belägna öster om hallen på övervåningen omfattas inte av denna skyddsbestämmelse.

- 6) Byggnaderna ska underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras på sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Underhållet ska ske med material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart.

- 7) Det område som är markerat med röd linje på karta (enligt bilaga 1), vilket omfattar fastigheten Bisittaren 8, får inte ytterligare bebyggas eller förändras. Området ska hållas i sådant skick att byggnadsminnets utseende och karaktär inte förändras.

Upplysning

Om det finns särskilda skäl, kan Länsstyrelsen enligt 3 kap. 14 § KML lämna tillstånd till att ett byggnadsminne ändras i strid mot skyddsbestämmelserna. Tillstånd krävs för alla åtgärder som medför ingrepp i skyddade delar av byggnadsminnet.

Planritningar över Bergströmska gården saknas. Undantag från skyddsbestämmelserna är därför inte markerade på en planritning utan är istället beskrivna i löpande text under respektive bestämmelse.

Ärendets handläggning

Torshälla hembygdsförening S:t Olofs gille genom ålderman [REDACTED] väckte fråga om byggnadsminnesförklaring av Bergströmska gården den 24 januari 1995.

Den 26 mars 1997 inkom skrivelse från Torshälla hembygdsförening S:t Olofs gille med en förfrågan om hur långt ärendet hade avancerat. Länsstyrelsen meddelade den 1 april 1997 att handläggning pågår.

Ärendet har under en längre tid vilat under bevakning.

Länsstyrelsen tog fram ett förslag till beslut om byggnadsminnesförklaring 2015. Detta förslag omfattade skyddsbestämmelser för både Bergströmska gården och den intilliggande trädgården, kallad Mormorstäppan, på andra sidan Lilla gatan (fastigheterna Gevaldigern 9 och 10). En remiss med förslag till beslut skickades till berörda parter den 18 december 2015. Svar inkom från ägaren till Mormorstäppan och Eskilstuna stadsmuseum, som lämnade synpunkter på förslaget.

Samråd med Mormorstäppans ägare ägde rum den 16 september 2016. Ägaren har för avsikt att bevara trädgården för framtiden, men vill att detta sker utan beslut om byggnadsminnesförklaring.

Bergströmska gården besiktades den 16 september 2016 mot bakgrund av Eskilstuna stadsmuseums synpunkter.

Länsstyrelsen har reviderat det tidigare förslaget i vissa avseenden. Det reviderade förslaget innebär dels att Mormorstäppan undantas helt från beslutet, dels att fast inredning och/eller ytskikt i några mindre rum och utrymmen undantas från skyddsbestämmelser. Skälet är att dessa detaljer inte uppfyller kraven för att omfattas av skydd. De är också av underordnad betydelse för bedömningen av den kulturhistoriska miljön som helhet.

Förslag till beslut skickades på remiss den 19 december 2016 till Eskilstuna kommun, Eskilstuna stadsmuseum, Sörmlands museum och Torshälla hembygdsförening. Samtliga instanser tillstyrkte en byggnadsminnesförklaring. Förslag till beslut skickades även för kännedom till ägarna av Mormorstäppan.

Beskrivning och historik

Följande uppgifter är hämtade ur *Sörmlandsbygden 1988:2*, Sörmlands museum (1988), *Torshälla ABC: en uppslagsbok om Torshälla förr och nu*, Lokalhistoriska sällsk. i norra Södermanland, Eskilstuna (2003) och från Torshälla hembygdsförening S:t Olofs Gilles hemsida, *Bergströmska gården*, <http://www.hembygd.se/torshalla/bergstromska-garden/>.

Bergströmska gården är en borgargård från 1700-talet och ligger vid Lilla gatan i Torshälla. Gården består av en fyrängad och timrad borgargård kring ett gårdstun från 1700-talet. Hela anläggningen är målad i falurött. Förutom bostadshuset finns stall, ladugård, loge, brygghus och bodar. Gården har två portar, en mot Lilla gatan och en mot Birgersgatan. Tidigare bedrevs lantbruk i liten skala på gården, liksom på flera andra borgargårdar. Två gånger har staden drabbats av omfattande bränder. Bergströmska gården var en av de få gårdar som undgick branden 1798.

Namnet Bergströmska gården har den fått efter inspektoren Johan Petter Bergström som flyttade in i gården 1843. Gården var i släkten Bergströms ägo i 110 år till 1953 när den testamenterades till Södermanlands Hembygdsförbund, som beslöt att den skulle tjäna som formgivargård för den sörmländska hemslojden.

Konstsmederna Erik Wrangle, med hustru modisten Anna Wrangle, och Kurt Landgren var efter varandra verksamma på gården under åren 1956-1967. När gården övergick från hembygdsförbundet till Torshälla stad upphörde den formen av verksamhet.

Åren 1954-1955 genomfördes en varsam renovering och anpassning av gården till en hantverksgård då bagarstugan byggdes om till smedja och bakugnen ersattes av en ässja. Gården fick behålla sin ursprungliga prägel och är nu en av länets bäst bevarade borgargårdar från 1700-talet. Senare återställdes bagarstugan och den används idag av museets besökare.

I slutet av 1960-talet övergick ägandet av Bergströmska gården till Torshälla stad, som numera ingår i Eskilstuna kommun. Bergströmska gården förvaltas idag av Torshälla stads förvaltning. Ett hembygdsmuseum invigdes i Bergströmska gården 1970. Gården är delvis uppmöblerad efter gamla fotografier från siste ägarens tid och hålls öppen under sommaren med visningar och arrangemang. Hembygdsföreningen har inrett sitt arkiv i den gamla drängkammaren över brygghuset/bagarstugan.

På andra sidan av Lilla gatan finns en trädgård som kallas för Mormorstäppan. Efter den stora stadsbranden 1798 inköptes tomten av Johan Petter Bergström, som där anlade en trädgård för familjens räkning. Trädgården har därför ett historiskt samband med Bergströmska gården, men har annan ägare. Till trädgården hör en timrad trädgårdsbod. Torshällas hembygdsförening S:t Olofs Gille ansvarar för skötseln av trädgården.

Riksintresse, nuvarande lagskydd m.m.

Bergströmska gården ligger inom riksintresseområde för kulturmiljövården Torshälla (D2). Till riksintressets uttryck hör bland annat stadsplanestrukturen samt stadsgårdar och bebyggelsemönster från 1700- och 1800-talen.

I kunskapsunderlaget för riksintresset anges som mål för att tillgodose riksintresset att viktiga betydelsebärare vad gäller bebyggelse, till exempel stadsgårdar, ska bevaras och underhållas.

Enligt gällande stadsplan antagen 1985-11-28 gäller markanvändningsbestämmelse Q för Bergströmska gården på fastigheten Bisittaren 8, kulturresevat.

Bergströmska gården ligger inom Torshälla stads stadslager, fornlämning: Torshälla 95:1. Enligt 2 kap. 12 § KML måste den som vill rubba, ta bort, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning ansöka om tillstånd hos Länsstyrelsen.

Motivering till byggnadsminnesförklaring

Länsstyrelsen bedömer att Bergströmska gården har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde.

Bergströmska gården var bebodd från 1700-talet till mitten av 1900-talet. Gården har därför ett kontinuitetsvärde. Borgargården är numera öppen för allmänheten, vilket Länsstyrelsen ser mycket positivt på.

Bergströmska gården utgör en av de bäst bevarade borgargårdarna från 1700-talet i Södermanlands län. Av den anledningen har byggnaderna värde i form av sällsynthet.

Gården i sin helhet är mycket välbevarad och har endast genomgått smärre förändringar. Gården har därför ett byggnadshistoriskt värde och ett autenticitetsvärde i form av äldre detaljer.

Bergströmska gården har även samhällshistoriska värden genom att den speglar Torshälla stads historia före den stora stadsbranden 1798 och i förlängningen även kommunens och länets historia och utveckling. Gården har ett dokumentvärde då den kan förmedla information om den tid då bebyggelse med uppenbart lantlig karaktär fanns i staden.

Gården besitter även miljöskapande värden därför att den utgör ett välbevarat exempel på 1700-talets stadsmiljö och representerar en viktig årsring i Torshälla stads bebyggelse.

Sammantaget har Bergströmska gården synnerligen höga kulturhistoriska värden ur ett lokalt, regionalt och nationellt perspektiv.

Aktuellt lagrum

Enligt 3 kap. 1 § KML får Länsstyrelsen förklara en byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde som byggnadsminne. Bestämmelserna om byggnadsminnen får också tillämpas på parker, trädgårdar eller andra anläggningar.

Enligt 3 kap. 2 § KML ska Länsstyrelsen, när en byggnad förklaras för byggnadsminne, genom skyddsbestämmelser ange på vilket sätt byggnaden ska vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras. Om det behövs får föreskrifterna också innehålla bestämmelser om att ett område kring byggnaden ska hållas i sådant skick att byggnadsminnets utseende och karaktär inte förvanskas. Lag (2000:265).

Enligt 3 kap. 21 § KML gäller beslutet enligt 1, 5 och 6 §§ omedelbart.

Ändring av byggnadsminne, vård och underhåll

Om det finns särskilda skäl, kan länsstyrelsen enligt 3 kap. 14 § KML lämna tillstånd till att ett byggnadsminne ändras i strid mot skyddsbestämmelserna. Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäligen med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen ska utföras samt den dokumentation som behövs.

I princip kräver alla åtgärder som medför ingrepp i skyddade delar av byggnadsminnet dispens från gällande skyddsbestämmelser, om det inte handlar om rent underhållsarbete eller enklare reparationer. Ombyggnad, flyttning, tillbyggnad, upptagande eller igen-sättning av dörrar eller fönster samt ändrad utformning av byggnadsdelar är exempel på ändringar som alltid kräver tillstånd.

Med underhåll avses åtgärder som behövs för att behålla en byggnads utseende och tekniska egenskaper. Till underhåll räknas normalt ommålning, putslagning, lagning av tak och utbyte av skadade delar, under förutsättning att samma material, utförande och metoder som de befintliga används. Grundprincipen är att material och metoder som använts vid byggnadernas uppförande är de mest lämpliga att fortsätta med.

Ägarna bör i samråd med Länsstyrelsen upprätta en vård- och underhållsplan för byggnaderna. För detta kan bidrag sökas hos Länsstyrelsen.

Hur man överklagar

Ni kan överklaga det här beslutet **inom tre veckor** från den dag som ni tagit del av beslutet. För det allmänna (t.ex. kommunen) räknas dock tiden från beslutsdagen.

Gör så här:

1. Tala om vilket beslut ni vill överklaga (ange beslutets diarienummer).
2. Förklara hur ni vill att beslutet ska ändras och varför ni anser att det ska ändras.
3. Skicka in överklagan till Länsstyrelsen i Södermanlands län, 611 86 Nyköping. Länsstyrelsen kommer att skicka vidare er överklagan samt Länsstyrelsens akt till **förvaltningsrätten i Linköping**.

Beslut i detta ärende har fattats av länsantikvarie Åke Johansson. I den slutgiltiga handläggningen har antikvarie Hampus Benckert deltagit. Biträdande länsantikvarie Bo G Svensson har varit föredragande.

Åke Johansson

Bo G Svensson

Bilaga

1. Karta över avgränsning av byggnadsminnet

Kopia till

Torshälla hembygdsförening S:t Olofs Gille, Tornsvägen 1, 644 31 Torshälla

Riksantikvarieämbetet, registrator@raa.se

Sörmlands museum, att: Kjell Taawo, Box 314, 611 26 Nyköping

Lantmäteriet, Box 516, 611 10 Nyköping

Bilaga 1

Bergströmska gården, Bisittaren 8, Eskilstuna kommun

